

Švietimo ir mokslo ministro Dainiaus Pavalkio atsakymai į Seimo narių klausimus Seime 2013 m. liepos 2 d.

Gerbiamas posėdžio pirmininke,
Gerbiami Seimo nariai,

dėkoju už galimybę plačiau pristatyti situaciją dėl lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino organizavimo per 2013 m. brandos egzaminų sesiją. Remdamasis LRS Statuto 209 straipsniu teikiu atsakymus į grupės Seimo narių užduotus klausimus.

2013 m. egzaminų sesija iš esmės baigėsi. Džiaugiuosi, kad šiemet ji praėjo kaip niekada ramiai, be nesusipratimų, kurių anksčiau, deja, ne visuomet pavykdavo išvengti.

Vienas iš svarbiausių dalykų (praėjusių kažkodėl nepastebėtų) tas, kad 2013-ųjų egzaminų sesija buvo istorinė. Istorinė ta prasme, kad pirmą kartą nuo nepriklausomybės atkūrimo ir praėjus 25 metams nuo švietimo reformos pradžios visi šių metų abiturientai laikė vienodą lietuvių kalbos egzaminą.

Belieka tik stebėtis, kad, atrodytų, elementarus ir savaime suprantamas dalykas taip sunkiai skynėsi kelią į gyvenimą. Per tą laiką turėjome keturias Švietimo įstatymo redakcijas, 18 įstatymo pataisų, tačiau vienodo lietuvių kalbos egzamino klausimas teisiškai preciziškai taip ir nebuvo sutvarkytas.

Pasižiūrėkime:

- dar 2002 m. patvirtintose Tautinių mažumų švietimo nuostatose numatyta – „užtikrinant visiems moksleiviams lygias galimybes studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose, organizuoti visų bendrojo lavinimo mokyklų abiturientams lietuvių kalbos raštingumo brandos egzaminą pagal tokią pačią programą, šios nuostatos įgyvendinimui parengti tvarką ir sukurti reikiamas sąlygas ugdymo procese“.
- 2004–2008 metų Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonėse – „Įdiegti vienodo turinio lietuvių kalbos brandos egzaminą visiems vidurinio ugdymo programas baigiantiems vaikams“ – nurodytas terminas iki 2007 m. II ketv.
- Lietuvos lenkų tautinės mažumos švietimo raidos strategijoje (2005 m.) – „Siekiant užtikrinti lygias mokinių galimybes stojant į aukštąsias mokyklas, brandos egzaminų lietuvių kalbos testus rengti pagal tą pačią programą visiems Lietuvos abiturientams nepriklausomai nuo mokyklos mokomosios kalbos. Tai bus vykdoma suderinus lietuvių kalbos mokymo programas (gimtosios ir valstybinės) ir jas įgyvendinus. Šiam tikslui įgyvendinti numatytas pereinamasis laikotarpis iki 2008 metų“.
- Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų tobulinimo 2008–2012 metais priemonių plane – „nuo 2012 metų lietuvių kalbos egzaminas bus vykdomas pagal bendrą egzamino programą (vietoj buvusių lietuvių (gimtosios) ir lietuvių (valstybinės) kalbos brandos egzaminų)“.

Nepaisant to per šį ilgą laikotarpį taip ir nesurastas kompromisas, daug dalykų daryta paskubomis, neapskaičiuojant kelių žingsnių į priekį.

Su šia situacija susidūriau iškart po to, kai Seimas patvirtino **koalicinės** Šešioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą ir aš pradėjau dirbti švietimo ir mokslo ministru.

Kėliau sau esminį tikslą – išlaikyti strateginę kryptį dėl vienodo lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino. Taip pat buvo būtina taisyti neatitikimus, į kuriuos nekreiptas dėmesys rengiantis perėjimui prie vienodo lietuvių kalbos egzamino: ugdymo planuose lietuvių kalbai skiriamų valandų skaičius lietuviškose ir tautinių mažumų mokyklose skiriasi daugiau kaip 800 pamokų, skirtinga lietuvių gimtosios kalbos ir valstybinės lietuvių kalbos mokymo praktika ir daug kitų svarbių dalykų, kurie buvo nutylimi, ignoruojami ir nesprenžiami.

Dėl visų šių priežasčių mano įsakymu buvo atlikti tam tikri Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino programos pakeitimai, kurių esmė – rašant rašinį leisti remtis didesniu autorių skaičiumi (buvo galima remtis keturiais, po pakeitimo – septyniais) **visiems** Lietuvos abiturientams ir sumažinti rašinio apimtį abiturientams, kurie baigia mokyklas tautinių mažumų mokomąja kalba. Šio įsakymo galiojimas laike neapibrėžtas, tačiau tai nereiškia, kad jis negali būti keičiamas atsižvelgus į jo taikymo praktiką. Įgyvendindamas savo, kaip teisėkūros subjekto, įgaliojimus turiu teisę keisti priimtus teisės aktus, ką ir darysiu, jei bus reikalinga.

Rengiant įsakymą būta įvairių nuomonių. Jas reiškė ne tik ministerijos valstybės tarnautojai, tačiau ir lietuvių kalbos specialistai, mokyklų vadovai, įvairios visuomeninės organizacijos. Taip pat ir Seimo nariai, balsavę už 16-osios Vyriausybės programą, kurioje parašyta, kad tautinių mažumų mokyklose suvienodintas egzaminas bus nukeltas į vėlesnį laiką.

Sprendimas nustatyti diferencijuotą teisinį reguliavimą lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminų programoje priimtas visų pirma dėl skirtingo skiriamo valandų skaičiaus lietuvių kalbai ir literatūrai. Kaip jau minėjau, tautinių mažumų mokyklos mokiniai mokėsi lietuvių kalbos ir literatūros 818 valandų mažiau negu mokiniai lietuviškose mokyklose. Gaila, kad praėjusios kadencijos Seimas ir Vyriausybė, nustatydami, kad visi mokiniai turi laikyti vienodą lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą, nesudarė tinkamų ir vienodų sąlygų valstybinės kalbos mokymuisi. Tai padaryti buvo privalu, ką konstatavo ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo 2013 m. birželio 18 d. sprendime.

Teismas pažymėjo, kad *valstybė, nustatydama valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimus, kartu turi ir pareigą imtis organizacinių priemonių švietimo srityje, kurios sudarytų galimybes mokiniams šiuos reikalavimus įgyvendinti*. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį, kad *Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalis įtvirtina vieną iš pagrindinių švietimo sistemos principų – lygių galimybių principą, pagal kurį švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują. Šis principas suponuoja valstybės pareigą, nustatant vienodus egzamino reikalavimus, sudaryti ir vienodas, lygias galimybes tokiam egzaminui pasirengti ir atvirkščiai – tik nesant vienodų galimybių pasirengti egzaminui, gali būti nustatomos skirtingos jo užduotys.* <...> Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad *pagal Lietuvos Respublikos ir tarptautinės teisės aktus valstybė turi teisę nustatyti valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimus asmenims nepriklausomai nuo jų tautybės, tačiau keisdama savo politiką šioje srityje ir didindama tokių reikalavimų apimtį valstybė privalo veikti nuosekliai ir pertvarkymus vykdyti palaipsniui, atsižvelgdama į faktinę situaciją* (citos pabaiga).

Nėra jokios paslapties, kad siūlymą daryti keitimus lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamine pateikė šios Vyriausybės koalicijos partneris – Lietuvos lenkų rinkimų akcija. Apie tai viešojoje erdvėje buvo ne kartą minėta ir mane stebina toks Seimo narių klausimas. Koalicinei tarybai pritarus šiam siūlymui įsakymo projektą parengė viceministrė Edita Tamošiūnaitė. Ji – nemažą administracinę patirtį turintis vadovas, diplomuota lietuvių kalbos specialistė, buvusi mokyklos direktorė ir tiesiogiai savo darbe ne kartą susidūrusi su situacijomis, kai skubotai priimami tam tikrai visuomenės daliai jautrūs sprendimai, keliantys nereikalingas aistras ir priešpriešą.

Švietimo ir mokslo ministras, kaip ir kiti Vyriausybės nariai, yra atsakingas už įstatymais pavestą valdymo sritį. Parlamentinės kontrolės funkciją atlieka Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas. Belineka apgailėstauti, kad praėjusios kadencijos Seimas priėmė naujos redakcijos Švietimo įstatymą, kuriame nustatė, jog visi Lietuvos Respublikos mokiniai turi laikyti vienodą lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą, bet jame nenumatė pereinamojo laikotarpio, o buvusioji Vyriausybė nesudarė tinkamų ir vienodų sąlygų valstybinės kalbos mokymuisi.

Todėl sprendimas palengvinti **vienodą** lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą **visiems** Lietuvos abiturientams tėra buvusiųjų nekomunikavimo ir visuomenės nuomonės ignoravimo pasekmių švelninimas, pakartosiu, neatsisakant strateginio tikslo – vienodo lietuvių kalbos ir literatūros egzamino.

Taip pat noriu pastebėti, kad sumaišties egzaminų sistemoje nėra. Brandos egzaminų sesija vyksta sklandžiai, egzaminai organizuojami vadovaujantis galiojančiais teisės aktais. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas įsigalios nuo 2013 m. rugsėjo 1 d. ir 2013 m. brandos egzaminų sesijos rezultatams bei per šią sesiją brandos egzaminus laikusiųjų asmenų teisėms studijuoti aukštosiose mokyklose jokios įtakos neturės.

Sprendimai dėl 2014 m. brandos egzaminų sesijos Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino programos ir vertinimo normų bus priimti išanalizavus ir įvertinus 2013 m. lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino rezultatus. Tai įpareigoja daryti ir Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino programos 27 punktą, kuriame numatyta, kad kalbos taisyklingumo ir kalbinės raiškos normų aprašas kandidatų iš mokyklų lietuvių mokomąja kalba ir tautinės mažumos mokomąja kalba darbams vertinti pereinamuoju laikotarpiu yra nustatomas pagal Nacionalinio egzaminų centro tyrimų duomenis ir skelbiamas iki lapkričio 15 d. Taigi, iki pat 2019-ųjų kiekvienais metais privalu išanalizuoti ir įvertinti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino rezultatus ir pagal juos numatyti vertinimo normas mokinių iš mokyklų lietuvių mokomąja kalba ir tautinės mažumos mokomąja kalba darbams vertinti.

Siekdami priimti pagrįstus sprendimus dėl 2014 m. lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino vykdysime ir kitas priemones, leisiančias objektyviai įvertinti mokinių galimybes pasirengti vienodam lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminui.

Atskira problema – švietimo priežiūra, kuri pagal Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatas deleguota Švietimo ir mokslo ministerijai. Išanalizavęs praėjusio laikotarpio

dokumentus, įvairias pažymas galiu konstatuoti, kad nebuvo panaudoti visi administraciniai svertai, buvę reikalingi užtikrinant priimto Švietimo įstatymo normų įgyvendinimą.

Į prašymą pateikti mano poziciją dėl siekių koreguoti Švietimo įstatymo normas atkreipiu dėmesį, kad kol kas nei Lietuvos lenkų rinkimų akcijos frakcijai priklausantys, nei kiti Seimo nariai nėra užregistravę Seime Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kuriais būtų siekiama pakeisti dabar galiojančias nuostatas, reglamentuojančias valstybinės kalbos mokymosi sąlygas. Pateikus Seimui svarstyti konkrečius įstatymų projektus bus diskutuojama, konsultuojamasi su švietimo bendruomene. Tačiau nuostata, kad visi Lietuvos abiturientai valstybinį lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą laiko vienodą, turi išlikti. Toks reglamentavimas užtikrina visiems valstybės piliečiams lygias galimybes įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus. Vienodą valstybinės kalbos egzaminą laiko mūsų kaimyninėse šalyse, tarp jų ir Lenkijoje gyvenantys lietuviai. Beje, prieš porą savaitių „Santaros-Šviesos“ konferencijoje buvęs Lenkijos švietimo ministras Mirosław Savicki, be kita ko, pasakė, kad Lenkijoje net mintis nekyla, jog lenkų kalbos egzaminas būtų kam nors kitoks.

Gerbiami Seimo nariai,

dėkoju Jums visiems už rūpinimąsi švietimo problemomis. Baigdamas norėčiau pasakyti, kad šiemet mums teks atlikti daug svarbių darbų ne tik pirmininkaujant ES Tarybai, tačiau ir sprendžiant daugelį įsisenėjusių švietimo sistemos problemų, taip pat ir tvirtinant 2014 m. švietimo biudžetą.

Rudeniop siūlysiame Seime suorganizuoti klausymus, kurių metu tiek švietimo specialistai, tiek politikai galėtų išanalizuoti pirmojo vienodo lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino rezultatus ir pateikti siūlymus, kaip sklandžiai organizuoti egzaminų sesiją kitąmet.